

A Mária-kultusról

ERDÉLYI ZSUZSANNA

A Mária-ünnepekről szólván, szólni kell az egyetemes Mária-tisztelet történeti háttéréről, mindennek dogmatikai, liturgiai áhítatbéli vonatkozásairól. Ezek ismeretében értelmezhetjük a Mária-kultuszt megjelenítő ünnepek hagyományban betöltött szerepét és néplélektani tartalmait, amelyek megítélésem szerint a népi vallásosság talán leglényegesebb összetevői.*

Szűz Mária mind az evangéliumokban, mind az egész keresztény eszmerendszerben kiemelt tiszteletnek örvend, lévén a második isteni személynek, a megtestesült Logosznak, Jézus Krisztusnak az Úristentől kiválasztott anyja. Isten különös szeretete emelte erre a méltóságra. Jellemző jegye a Szűzesség, azért is nevezik Szűzanyának, vagy egyszerűen csak Szűznek. Földi anya, de Istenszülő – Theotokosz – ezzel Jézus Istenemberségének bizonyítója. A 325-ös niceai zsinat mondotta ki Krisztus istenségét, a Fiúnak az Atyával való egylényegűségét, örökkévalóságát, az egy személyben egyesült valóságos isteni és valóságos emberi természetének dogmáját. A 431-es efezusi és a 451-es chalcedoni zsinat zárta le az ún. krisztológiai vitákat. Dogmává emelte Mária istenanyaságát, az Istenember Jézus Krisztus megváltó emberségének tényét. Őbenne az Atyától van jelen az isteni természet és az anyától, Máriától az emberi természet.

Máriának istenanyai méltóságából eredően több kiváltsága van:

1.) Immaculata: azaz szeplőtelenül fogantatott. Az eredendő bűntől eleve mentes volt, s soha bűnt nem követett el.

2.) Testi mivoltjában sértetlenül, szűzen, a Szentlélektől foganta Jézust.

3.) Szűz volt szülése előtt s az maradt szülése közben és utána is. Ezt hangsúlyozza említett megnevezése: Szűz Mária, Szent Szűz, Szűzanya.

4.) Kiváltsága még advocata funkciója, azaz a bűnösök szószólója, aki a hozzá fordulók érdekében fiánál közbenjár. E közbenjáró szerepére a középkori Mária-költészet sok jeles epikus alkotása épült. Erre a személyes kapcsolatra utalnak megnevezései is. Legismertebb az olasz Madonna kifejezés, amely a mia donna: én asszonyom összetételből elvonással jött létre, erősen alanyi közvetlen viszonylatot jelez. Többes megfelelője a Mi Asszonyunk, melynek legismertebb változata a francia Notre Dame, a spanyol Nuestra Señora, az angol Our Lady, a német Unsere Liebe Frau, nemkülönben a magyar Boldogasszony Anyánk megjelölés, amely a történeti Boldogasszony, Nagyboldogasszony s az anya fogalom összetételéből származott. Egyedülállóan érzékelteti az anya, sőt az édesanya személyes képzetét, ugyanakkor a Szent Istváni-i örökségben nyert Patrona Hungariae történeti szerepét, a nemzet számára a védelem, a biztonság érzetét. Megjegyzendő, hogy e menedék-védelem igényt a legősibb Mária-imádság is kifejezi: Sub tuum presidium refugimus: a te oltalmad alá menekülünk.

Maga a Mária név a héber Mirjamból származik, amely úrnőt jelent. Többféle jelentést is hordozhat még, pl.: kövér, mivel Keleten s az antik világban a kövérség szépségjegy volt. Jelentheti Isten kedveltjét, kiválasztottját, kiválót. Az Ószövetség ismert Mirjama Mózes nővére, aki szembefordul bátyjával. Örmény és szír közvetítéssel lesz Mirjám, majd Marja-Mária. E név talán a legelterjedtebb a keresztény világban, akárcsak kultusza, amely sokkal izzóbb, mint ahogy az ember az evangéliumok szűkszavúsága után gondolná. Az evangéliumok viszonylag ritkán, csak néhány alkalommal emlegetik Máriát. Lukács és Máté a Jézus-születés eseménysorában. János két alkalommal: a kánai

* Az előadás elhangzott 1993. június 16-án a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskolán szervezett Oskola-napokon.

mennyegző földidézésével és a kereszt alatt. Pál említi az Apostolok Cselekedeteiben és megjelenik az Apokalipszis Napba öltözött Asszonyaként, amely később elsőrendű jelképévé és ikonográfiai jegyévé vált.

Az evangéliumok szűkszavúságát ellensúlyozandó az ún. apokrif írások – evangéliumok révén tudunk meg többet Mária életéről és kerülünk kapcsolatba a szent családdal. Már a 2. századi Jakab Ősevangélium, majd Tamás gyermekségevangéliuma, az arab gyermekségevangélium, a Pszeudo-Máté Evangélium, a Péter – és az 5. századi Nikodemus Evangélium s egyéb apokrifok szólnak részletesebben Mária és Krisztus születéséről, gyermekkoráról, haláláról, illetve Mária elszenderüléséről. Akárcsak Krisztusé, Mária teste se marad az enyészetnek s Krisztus akarata szerint testileg kerül az örökkévalóságba, a mennyekbe. Ezt XII. Pius 1951-ben dogmává emelte. A hívek szent kíváncsiságát érthetően kielégítő apokrif írások erősen hatottak a képzeletre, nemkülönben a képzőművészetre, s fokozottan a népi áhitatra. A középkori ferences inspirációjú érzelmenghangsúlyos vallásosság, amely megalapozta és terjesztette a Krisztus-Atyafiság gondolatát, jól hasznosította az apokrif írások tényanyagát. A kor neves szent doktorai: *Anzelm, Bernát, Bonaventura*, majd nyomukban a mi ferenceseink: *Temesvári Pelbárt, Laskai Ostváth, Igali Fábrián, Segösvári Lukács* vallották a „nincs megírva, de kegyesen hihető”: „non est scriptum, sed piē creditur” gyakorlatát. Vagyis nem ragaszkodtak ahhoz, hogy csak a kanonizált könyvek adataira támaszkodjanak, hanem a korakeresztény apokrif evangéliumokból is merítettek. Mária életének így számtalan mozzanata vált kegyesen hihetővé és épült be Európa-szerte a néphagyományba, továbbá e hagyományt hűen tolmácsoló Mária-költészetbe, lírába-epikába. Végző fokon a nép életébe. A népi jámborság Mária-központú szemlélete több, mint kultikus tényező. A kegyesen hihetőségből valóság lett. Mária alakja, tisztelete az élet része, nélkülözhetetlen tartozéka. Kettős védelem: a hit szférájában s a lét szférájában. Spirituális védelem a Sátán, a Gonosz ellen. S fizikai védettség az élet veszélyei gondjai, bajai során. A nép Máriát saját életébe állítja be. Kéri segítségét, szinte követeli. Nemcsak Jézus anyjaként a teológia meghatározta bűnösök szószólója – *advocata* – funkcióban, értelemben, hanem az elesettek, a szegények pártfogójaként, saját anyjaként szereti és tiszteli. Kialakított egy magának való Mária képet, a Földi Anya-Égi Anya egymásba mosott alakját, transzcendens megfoghatóságát, ugyanakkor megfoghatatlan transzcendenciáját. A vallásos népi szemlélet egyszerre reális-irreális látásmódját, amelyet kettős optikának neveztem el. Ezzel különösképpen Mária személyét láttatja s úgy helyezi a maga környezetébe, hogy égi istenanyai lényegétől nem fosztja meg. Mária a nép számára, a halála után Máriában továbbélő, síron túl is jelenlévő édesanya tudatát-biztonságát adja. Ezzel maga számára összevontan jeleníti meg az evilági-túlvilági védettséget és ezen Örök Anya révén egyszerre biztosítja a feléje kiáradó, rá visszaáramló szeretetet, amelyet annyira szomjaz, s amelyet ma, különösen bolydult világunkban, meg annyira igényel. Minél kevésbé kapja meg itt, annál jobban igényli azt, ahogy ezt a napjainkban gyűjtött vallomások elárulják. Amilyen mértékben az ember elmagányosodik s ahogy az erkölcsi és lelki értékek háttérbe szorulnak, úgy van szüksége az égi anya, Mária nyújtotta erőre szeretetforrásra. „...A Szűzanyát mindig nagyon tiszteltem, mintha édesanyám lett volna. Pláne miótátú' a földi anyám meghalt, azótátú' őt választottam édesanyámul. Valós, mintha valóban ő volna... Érzem, érzem, hogy ojjan, mintha mellettem állna...” (B. L.-né, 1919 Nógrádsipek). „...Mink úgy gondójjuk, hogy hát, hát az egy égi édesanya vót, hát nekünk is az a pártfogónk... Ahho' fohászkonnyik, ha így bajba vagyunk is, vagy elcsüggedünk, hát mégis valakihö' tudunk fohászkonnyik.” (B. A.-né, 1938 uo.) „...Ő egy égi édesanya, a földiek má' a föld alatt vannak.” (K. V.-né, 1906 uo.) „... Hát énnékem a Boldogságos Szűz Mária anynyit jelent, mint édesanya, mint pártfogó és hát én is tőle nagyobbat és segítőként nem tudok elmondanyi, mivel, hogy az embernek csak egy fohász kell hozzá, hogy 'Óh Mária! Segíts!! Mer' most bajba' vagyok.' És ojjan, mintha segítene, vagy biztosan tudom, hogy segít is rajtam. Hát én őt nagyon jónak tartom és annyira hiszek őbenne és bízik őbenne, hogy az utolsó percig kitartok a mellett, hogy ő egy hűséges, egy jó, egy szeretetreméltó, egy dicsőséges, egy – nem is tud rá az ember jellemvonást mondanyi, – ojjan egy fenséges anya vót... Hát én fölségesebbnek nem tudom őt mondanyi, mint amilyen...” (K. B.-né, 1947. uo.) „...Hát nagyon szeretem a Szűzanyát. Mindenféle bánatomat, panaszo-

mat ott szeretem kiöntenyi, elmondanyi... (búcsún). Én a Szűzanyát nagyon szeretem tisztelni, meg akkor mindig vannak panaszok, bánatok... oszt ottan kérjük segíjőn bennünket. Minden rossztó' óvjon." (B. J.-né, 1915 uo.)

Búcsúszentlászlón rögzített vallomások közül néhányat idézek még: 1971. szept. 24-25.: „...Szerettem nagyon eljönni, a Szűzanya hívott, hogy gyűjjek el. Aztán nagy vót a szívem vágya, oszt eljöttem.” (J. P.-né, 1910. Lentiszombathely, Zala m.) „...Valahogy nem tudom, itt találom jól magamat, mikor a Szűzanya lábai elé borulhatok...” (K. F.-né, 1918. Kiskanizsa, Zala m.) „...A szeretet, a kereszt elhoz bennünket! Istenem! Annyira vágytam!” (H. F.-né, 1895. Söjtör, Zala m.) „...A Szűzanyának a segítő kegyelme vonz bennünket.” (Cs. P.-né, 1906, Bélavár, Somogy m.) „...Nagyon kíváncsoztam eljönni. Hát a Szűzanyához, hogy segítsen meg!” (Anonyma, 1910 Berzence, Somogy m.)

Most csak ennyit a számtalan vallomásból, amely jelzi, hogy milyen mértékben kötődik a nép Máriához, az egyszerre égi-földi anyához, aki a szomjas lélek számára egyszerre jeleníti meg, sőt biztosítja is neki a védettséget és a szeretetet.

A népi Mária-költészet mind műfaji változatosságában, mind egyes darabjaiban ennek a történeti-érzelmi kapcsolatnak a tanúságtevője, különös látószögből nézve, néplélektani tesztrendszer, különböző belső mechanizmusok közvetítője, pl. az elsőszemélyű műfajok: Mária-altatók, Mária-siralmak alanyiségében a behelyettesítés, a kivetítés pszichikai történésének megjelenítője. Ha akarom helyzetdal, melyben fölnagyul az öröm s föloldódik a bánat. A transzcendenciába helyezve értelmet nyer a szenvedés, s érdemszerzővé lényegül; a sorsazonosulás misztériumában az Istenfiúhoz, az Istenanyához közelít. Önmaga ellentétévé fordul: nem pusztít, hanem gyógyít, nyugalmat, sőt erőt ad. Ezt a valós-valótlan Égi-földi Anya-Máriát, akit, mint említettem, a nép mindennapi életébe beépített, költészetében is földi környezetébe helyezve mutatja be, s földi lénynek kijáró érzelmi telítettséggel vesz körül. Ily módon a Mária-kultusznak valós háttér ad. Az élete részévé váló „Bódugságos Szűz Máriát” gyakrabban láttatja énekeiben, mint az „Ott a Mennynek teremében...” fia jobbán ülő Égi Királynőt. Legendáiban, románcaiban, karnyújtásnyira helyezi. Bemutatja a kisdéd Jézus anyját, a názáreti szorgos háziasz-szonyt, amint mos, varr, családjának főz. Különös líraisággal állítja elénk a „Nehézkes Szűzetskét” – várandós anyát – a Boldog Anyát, élete nagy eseménye – szülése alkalmával, közösségből kirekesztett emberként, aki városvégi baromistállóban szüli meg a világ megváltóját, Jézust. És a gyász idején mély együttérzéssel áll a fiát sirató Fájdalmas Anya mellett. A paraszti emlékezet-igyekezet úgy vetíti ki a kétezeréves máriai sorsot, hogy szomorú beleérzéssel hangsúlyozza annak szegénységét. A sajátját mellé helyezi, talán, hogy égi fénnel vonja be azt is. E transzcendenciába emelt misztikus háttérrel megjelenített szegénységben így nyer értéket a saját nyomorúság, a krisztusi sors immár érdemszerző csillagjegyű mása. E gazdag költészetet létrehozó, túlzásoktól sem mentes Mária-kultusz számtalan, tisztos jámbor gyakorlatot éltet még napjainkban is. Ezek rítusrendjét legtöbbször a századok során át formálódott közösségi hagyomány szabályozza. Ennek ellenére sem zárja ki az egyes korok szükségletei szerinti megújulást, fölfrissülést. A népi vallásosság kegyes eseményei nem igénylik a liturgikus környezet-tér történései rangját. Megelégednek a házi áhitatok-imaórák szerény módozataival. E szerénység azonban a papnélküli „tiszteletek” hasznát, érdemét nem csökkenti. A népi Mária-kultusz szöveg-énekanyaga kettős gyökérből táplálkozik. Egyrészt a történeti liturgia örökségéből, az Egyház hivatalos szertartásanyagának mindenkori szöveg- és dallamkészletéből, amelyet a nép, a hívőssereg maga is gyakorol, s amely a maga történeti alakulásában jól nyomon követhető. Táplálkozik továbbá a paraliturgia, azaz a nem hivatalos, *Bálint Sándor* szavaival élve, a templom árnyékában kisarjadt népi jámborság gyakorlatából. A paraliturgiát is kettős eredetűnek tekinthetjük: jó része az idők folyamán a különböző reformok következtében a liturgiából kikopott, a szélekre szorult, majd lassan folklorizálódott énekekből áll össze. Más részük viszont a népi ihletés terméke, a mély hittel párosult költői-zenei tehetségek „szövése”, mely meglehetősen széles körben terjedt el, főleg a tömegeket mozgató intenzív vallási alkalmak során – s itt elsősorban a búcsújárásokra, kegyhelyi közös éneklésekre gondolok.

Az eddig elmondottakat az előadásomban bemutatott népelemek egyértelműen tanusítják.

Szűz Mária tisztelete már a korakereszténység idején elkezdődött. Úgy tűnik, a heves dogmatikai viták nem zavarták az őskeresztényeket. Máriát kezdettől fogva Isten anyjának tekintették és az istentiszteletek végén hozzá is imádkoztak. A 2. századi katakombai rajzok, majd a 4. századi falfestmények jelzik ezt, mint például Rómában a Via Nomentana melletti ún. Coemeterium Maius–temető freskóján látható Mária ölében a Gyermeke-Jézussal, értünk kiterjesztett karral imádkozó ún. orans helyzetben, tunikában és dalmatikában, nyakán, fülén értékes gyöngyökkel, ellentmondva a katakombai rajzok egyszerű ábrázolási módjának. Ez az imádkozó közbenjáró Maria orans-pozíció végig a középkoron át jellemző láttatási módja az Egyházért s hívekért imádkozó Istenanyának, aki a Krisztusban megjelenő anya-egyház jelképe is, de az Egyház anyjáié is: Mater Ecclesiae. Az imádkozó Mária-kép, amely a fentiekből következően gyakorta az Egyház, az imádkozó Egyház jelképe is, mind a keleti, mind a nyugati emlékeken fennmaradt. Róma, Ravenna, Firenze, Velence templomainak egyes művei éppen úgy elárulják Mária dogmatikus s kultikus szerepét, mint Bizánc, vagy Kijev mozaikjai, szír-palesztin templomok freskói. Különös figyelmet érdemel egy 5. századi provanszi sírkő vésete, amely imádkozó széttárt karú papnőt ábrázol a következő fölirattal: „Maria Virgo Minister de tempulo gerosale.” (Mária a szűz – Szűz Mária – a jeruzsálemi templom szolgálója.) Alapja az az apokrif hagyomány, amely szerint Mária fiatalságában a jeruzsálemi templomban teljesített szolgálatot, végzett kultikus feladatokat. (A Megváltó születéséről és gyermekségéről történet: Historia de nativitate et infantia Salvatoris.) A köznapi Mária-tisztelet kialakulásához nagyban hozzájárult Szent Ilona mély vallásossága. A kereszténységet 324-ben államvallásá emelő Nagy Konstantin császár édesanyja nevéhez fűződik a szent kereszt megtalálása, amelynek legendáját máig is őrzi a szent költészet és a néphagyomány. Szent Ilona zarándokként végigjárta a Szentföldet és templomot építtetett a krisztusi misztérium eseményei színhelyén, így Názáretben és Jeruzsálemben az Olajfák hegyén.

A középkor későbbi századainak Mária ábrázolásain már föltűnik a Jelenések Könyve Napbaöltözött Asszonya – mulier amicta sole – aki kegyelemmel teljes és isteni megdicsőülésben részes. Említettük, hogy Mária teste nem pusztul el földi halandóként, hanem elszenderedvén Jézus az angyalokkal a mennyországba viteti és jobbjára ülteti. A görög-olasz festő *Johannes Mokos* dúsan illusztrált érzékletes festménye már a 7. században láttatja az apokrif hagyományokon alapuló Mária elalvását: Dormitio Virginis. Figyelemreméltó *Szilárdfy Zoltán* megállapítása, aki szerint az ókeresztény- s koraközépkor imádkozó Mária – Maria orans – és a későközépkor, majd az újkor Napbaöltözött Asszonya megjelenítést az 1031-es Gizella királyné készíttette fehérvári koronázó palást kapcsolja össze. Ezen látható ui. a Krisztus jobbján angyaloktól körülvett s kitárt karral imádkozó Mária, mellette az Apokalipszis látomására utaló felirattal: „Emicat in celo sanctae genitricis imago: Föltűnik az égen a szent Istenszülő képe”.

Mindezt azért mondtam el, hogy láttassam milyen mély történeti és dogmatikai alapot van az Isten anyja – Szűz Mária tiszteletének. Ennek korai formáit ünnepek, kultusz helyek kialakulása, templomok sorozatos építése jelzi. Mindez éppen az említett 5. századi nagy zsinatok utáni időkben következik be. Az első Mária ünnepet – Mária mennybevételét: Assumptio – e kortól jegyzik augusztus 15-én a mi Nagyboldogasszony-ünnepünkön. A 6. században már megünneplik az Angyali Üdvözlét: Annuntiatio eseményét március 25-én Krisztus fogantatásának földidézésére. A 7. századtól születése napját szeptember 8-án s a 8. századtól a Szeplőtelen fogantatás: Immaculata Conceptio, Mária fogantatásának eseményét, melyet az Anna-legenda őrizett meg. Mária kultuszának gyors emelkedése-terjedése nemcsak a keresztvárosi hitvallásban, de a misekánonban is meghatározott helyet biztosít Isten anyjának. Kifejeződik továbbá az ünnepkörök liturgiájában, a zarándok-kegyhelyek keletkezésében, templomok építésében, ereklyék gyűjtésében nagy- és kisközösségi áhitatformák bőségében. Szűz Mária személye kialakította érzelmi kör a későközépkor Krisztus-atyafiság földi szemléletű fölfogásában hatalmassá tágult s túlzásoktól sem mentesen, nemcsak a csodák, sokszor a babonáság szférájába is eltolódott. A túlfűtött hitélet, az ékes székesegyházak egyre növekvő száma, az Európát átszelő tömeges búcsújárások, vezeklő-menetek gyakorisága vall a kor lángoló vallásosságáról, a Szent Ferenc-i Imitatio Christi meghatározta megnyilatkozásokról s mind-

ebben szerepet játszott az irodalom, a képzőművészetek, a zene. A reformáció s nálunk a török hódoltság a vallásháborúk szükségszerű hitapálya után, a barokk katolicizmus, a hosszan elnyúló tridenti zsinat egyházmegújító végzései nyomán, egyre jobban megtalálta kifejezési formáit, sőt jellemző dús formáit, melyeket nemcsak a képzőművészet, hanem a szent költészet, esetünkben a Mária-költészet is közvetít. A föllángoló Mária-kultuszt újjászülető, vagy új kegyhelyek sora jelzi. Ha azóta visszafogottabb is lett, lényegében nem sokat változott, ahogy erre a XIX-XX. században egész Európában Mária-jelenések, tömeges megtérések, kegyhelyképződések utalnak, kihatva a II. Vatikáni zsinat döntéséig, amelyek újra fogalmazva jelölik ki Mária helyét, szerepét a keresztény hitrendszerben, doktrináiban éppen úgy, mint liturgiájában.

Itt Kelet-Európában a négy évtizedes kommunizmus megtette a maga romboló hatását, visszavetette a vallási élet intenzitását. Nyugaton viszont a fogyasztói társadalom elidegenítő szemlélete a carpe diem-életmód térhódítása devalválhatta a keresztény hitélet és erkölcs értékeit.

Mindennek ellenére a kép mégsem vigasztalan, sőt.. gondoljunk csak a szemünk látára született boszniai Medzugarjei Mária-kegyhely látogatottságára, a fiatalok taizé-i mozgalmára, vagy a vallási kisközösségek gyarapodó számára. Bizonyos hitbéli jelenségek, nemkülönben egyéni vallomások sora tanúsítja, hogy a lelkileg kiszikkadt társadalomban egyre tudatosabbá válik a hit, vagyis a vallás biztosította spirituális és morális erők hiánya s mindezek okozta károsodások.

Nálunk Magyarországon a vallásos közgondolkodásban különösen erős a Mária-eszmeiség és a Patrona Hungariae-gondolat. Tudjuk, hogy Nagyboldogasszony ünnepét Szent István is megülte Székesfehérvárott és Szent Gellért is beszélt e napon a Napbaöltözött Asszony jeléről. Az országot védő Istenanya tiszteletét Szent István alapozta meg, aki örökös nélkül maradván Szent Gellért tanácsára fölajánlotta országát Boldogasszony Szűz Máriának. Az Árpád-ház Mária tisztelete szimbolikus örökség, melynél közrejátszott az ősi pogány Boldogasszony-kultusz s még az Emese hagyomány is. Nem őshitbéli előzmények nélkül való, hogy Mária az Árpádoknak mennyei édesanyja s védő királynéja, akinek ünnepeit a korabeli adatok – pl. a Pray-kódexbéliek jelzik. Árpád sírja fölé is Mária tiszteletére emeltek székesegyházat Fejéregyházán s Mária patronálta többek között a székesfehérvári, esztergomi, kalocsai, győri, váci székesegyházat is. Szent László, az Athleta Patriae, Mária tiszteletét a lovagi-eszmény jegyében továbbfejlesztette s országát Regnum Marianum-má tette. Nagy Lajos a magyar Mária-kultuszt európaivá tágította, amikor Aachenben, Maria Zellben és Czensztochovában tett létesítményeivel e kegyhelyeket valósággal nemzeti búcsújáró helyé emelte, s zarándokhellyé alapozta a Pozsony melletti híres Mária-völgyet is. Zsigmond, majd Mátyás a hazai Mária-tiszteletet történelmi örökségként ápolta. Az újjászülető barokk katolicizmus a kultusz körét még szélesítette, új tartalmakkal gazdagította, például a már említett s a kígyó fejét taposó Napbaöltözött Asszony alakjában Szűz Máriát a török elleni győzelem jelképévé avatta, szinte egyetemessé, majdnemhogy kozmikus távlatúvá emelte. Mind e magasztos törekvéseket történelmünk sok válságos időszaka, nyomora ösztönözte és századok során a nép körében a Boldogasszony Édesanyánk-Mária anyánk már főntebb említett személyes élményévé, a védelem és a biztonság forrásává tette. Nem lehet véletlen, hogy a középkorból megmaradt néhány nyelvemlékünk közül a talán két legfontosabb a XIII. századi Ómagyar Mária-siralom és a XIV. századi Königsbergi Töredék a fájdalmas és a boldog anyát állítja elénk, vagyis Mária élő, magasszintű kultuszáról vall már európai létünk korai századaiból is. „Megadatik, ha kéri” mondta egyik idős moldvai adatközlőm megingathatatlan hittel szólván Máriába vetett bizalmáról és a tőle mindenkor nyert segítségről, imádsága erejéről.

Ez a „megadatik ha kéri” mély hit társul a konok hittel, melyet egy folklorizált történelmi ima az ún. Kérő imádság „Nem es menyek el addig, amíg meg nem hallgatsz” sora árul el. E szöveg variánsa megtalálható *Kinizsiné Magyar Benigna* 1515-ös imádságoskönyvében is. Moldvai analfabéta öregasszonyunk sokkal hosszabban, kontaminált szövegrészekkel, Mária-himnuszokkal elegyítve mondotta el, felejthetetlenül.

A következőkben az itt elhangzottakat a közelmúltban megjelent Boldogasszony Anyánk lemez anyagával egészítem ki, ha úgy tetszik illusztrálom. Ez alkalommal *Török*

Erzsébet és *Jancsó Adrienne* tolmácsolásában hangzanak föl énekek, melyeket az ország különböző hagyományőrző közösségei öregeitől gyűjtöttem a hetvenes években. Megjelenítik a karácsony s a nagyhét eseményeit és fölidézik a *Patrona Hungariae* alakját, mindezt oly egyedülálló költészeten keresztül, melynek ékességét csak felsőfokú jelzőkkel illelhetjük. Az énekekhez magyarázatot nem fűzök. Önmagukért szólnak, bizonyítva mind a kánoni, mind az apokrif írások hagyományformáló erejét. Ugyanakkor azt a kettős optikájú népi látásmódot is, amelyben az égi és a földi világ, a valóságfeletti és a valóságos lét természetesen módon elegyül Mária alakjában. Ő úgy éli a nép asszonyainak életét, hogy egyidejűleg Isten anyjaként az Üdvtörténet egyik alapfigurája és a katolikus vallás kultikus hőse is. Hogy is hangzott Istvánnak, a boldog királynak halála előtti fohásza: „...Regina celi, reparatrix inclita mundi...” „...Ég királynője, e világ jeles újjászervezője [...] az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom.”

Így aztán érthető, hogy miért éneklí a csiki nép 900 év után is: „Mária serkentett arra, / Hogy jöjünk el csik Somolyára / Képe látogatására, / Lelkünk vigasztalására...” (Fehér Mihály csiki parasztkántor 1876-os kéziratosa énekeskönyvéből 3-4. old.)

Fönti szakasz aktualitását, azt hiszem, nem kell hangsúlyoznom és azt sem, hogy mennyire szüksége van népünknek Szűz Mária segítségére. Szüksége van az egyénnek és a közösségnek. A Berzsenyi Dániel emlegette tiszta erkölcs, amely „minden ország támasza, talpköve”, nagyon is veszendőben van, mivel, hogy Berzsenyi szavai mintha a máról szólnának s nem közel kétszáz évvel ezelőtt íródtak volna: „Vallástalanság, rút szüleményei, / Erkölcstelenség s minden utálatos / Fertelmek áradnak hazánkra, / Régi nemes magyarok porára.” Idézetre csak egy idézettel válaszolhatunk azon túl, hogy a magunk felelősségét is tudatosítjuk: „Boldogasszony Anyánk, / Régi nagy Pátrónánk! / Nagy ínségben lévén, / Így szólít meg hazánk: / Magyarországról, / Romlott hazánkról, / Ne felejtkezzél el / Szegény magyarokról...”

JEGYZET

(Referátumomban saját kutatásaim mellett fölhasználtam *Bálint Sándor*, *Szilárdfy Zoltán*, *Török József* és *Vanyó László* eredményeit is.)